

VIRTUS

25 | 2018

Inhoudsopgave

Ten geleide	7
-------------	---

Artikelen

Adellijke echo's? De invloed van de adel op de ontwikkeling van buiten-plaatsen langs de rivieren van het Amstelland en de Oude Rijn	9	5
<i>Gerrit van Oosterom</i>		

Het Staatse ambassadegebouw in de zeventiende eeuw. Het logement van Hendrick van Reede van Renswoude in Madrid, 1656-1669	29
<i>Maurits Ebben</i>	

Naar het Oosten. Geografische verschillen in het ledenbestand van de Ridderlijke Duitse Orde, Balije van Utrecht, 1640-1840	57
<i>Renger E. de Bruin</i>	

De Belgische orangistische adel I. De zuidelijke adel in het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden (1815-1830)	79
<i>Els Witte</i>	

Dossier

The Bentinck family archives. Highlights and suggestions for further research	103
<i>Menoucha Ruitenbergh</i>	

Bildung und Erziehung. Zur Bedeutung zweier Schlüsselkategorien für Charlotte Sophie Gräfin Bentinck	114
<i>Christina Randig</i>	

Charlotte Sophie, Joseph Eckhel and numismatics	127
<i>Daniela Williams</i>	

Craignez honte. The Bentinck coats of arms and their use as an expression of the cross-border character of the family 144

Olivier Mertens

Fathers and sons. A sketch of the noble life forms of the Bentincks in the period of the Great Wars in Europe (1672-1748) 162

Yme Kuiper

Object in context

Van wapenbord tot koningsboek. Herinnering, herstel en herbestemming in de heraldiek van het Gulden Vlies (1559-1795) 179

Steven Thiry

Korte bijdragen

‘We underestimate the past.’ The life and times of a fourteenth-century Dutch nobleman, Carthusian lay brother, mercenary knight, and author of religious prose 203

Sjoerd Levelt

Righteous rebellions and nobles as nuisances. The culture of noble resistance in medieval Europe 208

Loek Luiten

Gentry churches in medieval England 211

Jaap Geraerts

Paradijsvogel in de Gelderse politiek 214

Leon Wessels

Eighteenth-century French libertine nobles 218

Matthew Vester

Het politieke avontuur van een rode jonker 222

Stefan van der Poel

Nobles and nations in modern Europe. A reply to Paul Janssens 227

Martin Wrede

Interview

Adel over grenzen heen. Een interview met Violet Soen 231

Nikolaj Bijleveld

Ten geleide

2018 is een jubileumjaar voor de Werkgroep Adelsgeschiedenis en het jaarboek *Virtus*: beide bestaan 25 jaar. De eerste editie van *Virtus* uit 1993 was meteen ook het oprichtingsmanifest van wat toen nog een (tweejaarlijks) bulletin was. Als *raison-d'être* voor het bulletin werd door de redactie, een 'gezelschap van aspirant-promovendi', de ambitie genoemd om 'daadwerkelijk hét intermediair' te zijn 'voor allen die belang stellen in adelsgeschiedenis'. Na een bescheiden start – het eerste bulletin bestond uit twee artikelen en een recensie – is *Virtus* niet alleen volumineuzer geworden, maar ook internationaler (auteurs, de adviesraad en lezers komen tegenwoordig voor een deel uit het buitenland) en academisch doorontwikkeld (het jaarboek is al een tijdje *peer-reviewed* en sinds dit jaar ook digitaal ontsloten via virtusjournal.org). Van de oprichters van de Werkgroep en *Virtus* namen dit jaar Redmer Alma en Arnold Gevers afscheid. Redmer Alma was vele jaren voorzitter van de Werkgroep, schreef verschillende fundamentele bijdragen en organiseerde veel goedbezochte, gewaardeerde excursies en congressen, niet in de laatste plaats het succesvolle tweedaagse, internationale jubileumsymposium 'Adellijke vrouwen, levens en representatie', gehouden op 12 en 13 oktober 2018 op Slot Zuylen. Met Alma's afscheid verliest de Werkgroep aan kleur en inhoud; op beide punten zal het niet eenvoudig zijn hem te vervangen. Op deze plek willen wij hem heel hartelijk bedanken. Dat geldt ook voor Arnold Gevers die zich eveneens decennialang heeft ingezet voor de Werkgroep en *Virtus*; daarnaast samen met Albert Mensema belangrijke bijdragen leverden – onder andere door het Overijsselse havezatenlandschap in kaart te brengen.

Waar twee oprichters van *Virtus* afscheid namen, verwelkomt de redeactie twee nieuwe leden: Leon Wessels en Ineke Huysman. Leon Wessels, de nieuwe secretaris van *Virtus*, is promovendus aan de Universiteit Utrecht, waar hij onderzoek doet naar het denken over elites in Nederland sinds de achttiende eeuw. Aanvankelijk vooral een archiefvorser, werkt hij sinds een aantal jaren met 'machineleesbare data', zoals de 'krantenbank' Delpher van de Koninklijke Bibliotheek. Ineke Huysman promoveerde aan de Universiteit van Amsterdam op een biografie over Béatrix de Cusance (1614-1663), hertogin van Lotharingen. Ze is als onderzoeker verbonden aan het Huygens Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, waar zij projectleider is van de edities van onder meer de correspondenties van Constantijn Huygens en de Hollandse en Friese stadhoudersvrouwen.

Virtus 2018 telt vier artikelen: drie van gerenommeerde auteurs, een van een aanstormend talent. Het artikel van de laatste, Gerrit van Oosterom, inmiddels promovendus aan de Rijksuniversiteit Groningen, kwam tot stand naar aanleiding van de *Virtus*-scriptieprijs die hem in 2017 werd uitgereikt. Van Oosterom onderzoekt de invloed van de adel op het ontstaan van buitenplaatsen eind zeventiende eeuw in het Amsteland en langs de Oude Rijn. Maurits Ebben bespreekt in het tweede artikel het interieur van het logement van baron Hendrick van Reede van Renswoude, tussen 1656 en 1669 de eerste ambassadeur van de Republiek in Madrid. Net als andere diplomaten ontving Van Reede van Renswoude zijn gasten zittend onder een baldakijn. Niettemin was zijn onderkomen in vergelijking met andere diplomatieke logementen toch wat soberder. Een voorbeeld van de voor onze contreien typische *embarrassment of the riches*? Renger de Bruin onderzoekt in zijn artikel de herkomst van de leden van de Ridderlijke Duitse Orde, Balije van Utrecht, tussen 1640 en 1840. Zijn artikel bevestigt het beeld van Gelderland als ultieme adelsprovincie. Het vierde artikel is van de hand van Els Witte, *grand dame* van de Belgische historische academische gemeenschap. Zij presenteert het eerste deel van een tweeluik over de Belgische Orangistische adel na 1815. De adel fungeerde tussen 1815-1830 als splijtzwam: niet alleen tergen de bijna anachronistische adellijke privileges de republikeinse oppositie, ook de liberalen boden weerstand. In *Virtus* 2019 verschijnt het vervolg op dit artikel.

Naast het vertrouwde 'Object in context' en het interview, bevat *Virtus* 2018 ook een dossier met bijdragen over Charlotte Sophie van Bentinck-von Aldenburg (1715-1800). Dit dossier komt voort uit een internationaal symposium dat in 2016 werd gehouden naar aanleiding van de digitale ontsluiting van de inventaris van het familiearchief (Aldenburg) Bentinck. Het 'Object in context' van Steven Thiry heeft als thema de wapenborden van de Orde van het Gulden Vlies in Nederland en België, en presenteert de verschillende en soms verrassende betekenissen van dit typisch adellijke object door de tijd heen. Nikolaj Bijleveld interviewde dit keer prof.dr. Violet Soen (KU Leuven) en sprak met haar onder meer over de Zuid-Nederlandse adel ten tijde van de Opstand, die volgens Soen veel minder eensgezind was dan vaak gedacht wordt. En zo is *Virtus* 2018 een opvallend Belgisch-Nederlands onderonsje, om nog maar eens te onderstrepen dat het jaarboek, conform de oprichtingsplannen van 25 jaar geleden, nadrukkelijk over de grenzen wil kijken en daarbij het ene jaar dichter bij huis blijft dan het andere.

- Adellijke echo's? De invloed van de adel op de ontwikkeling van buitenplaatsen langs de rivieren van het Amstelland en de Oude Rijn 9
Gerrit van Oosterom
- Het Staatse ambassadegebouw in de zeventiende eeuw. Het logement van Hendrick van Reede van Renswoude in Madrid, 1656-1669 29
Maurits Ebben
- Naar het Oosten. Geografische verschillen in het ledenbestand van de Ridderlijke Duitse Orde, Balije van Utrecht, 1640-1840 57
Renger E. de Bruin
- De Belgische orangistische adel I. De zuidelijke adel in het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden (1815-1830) 79
Els Witte
- The Bentinck family archives. Highlights and suggestions for further research 103
Menoucha Ruitenbergh
- Bildung und Erziehung. Zur Bedeutung zweier Schlüsselkategorien für Charlotte Sophie Gräfin Bentinck 114
Christina Randig
- Charlotte Sophie, Joseph Eckhel and numismatics 127
Daniela Williams
- Craignez honte*. The Bentinck coats of arms and their use as an expression of the cross-border character of the family 144
Olivier Mertens
- Fathers and Sons. A sketch of the noble life forms of the Bentincks in the period of the Great Wars in Europe (1672-1748) 162
Yme Kuiper
- Van wapenbord tot koningsboek. Herinnering, herstel en herbestemming in de heraldiek van het Gulden Vlies (1559-1795) 179
Steven Thiry

25 | 2018

